

חנוכה, חנוכה, חג יפה כל-כך

בית הלל או בית שמאי - מה פדאי?

חג החנוכה הוא חג של אור, של שמחה ושל הרבה מאכלים שמנוגנים וטעימים. ספור החנוכה אינו פתוב בתנ"ך, אלא בספרים הנקראים הספרים החיצוניים.

בחג זה מציינים את נצחונם של היהודים, המכפבים, על היונים ואת טהור בית המקדש מידם. באפן סמלי היהודים עשו זאת בשבירת הפסלים שהיונים הציבו בבית המקדש, ובהדלקת המנורה שהיתה סמל מרכזי ביהדות עוד מימי "אהל מועד", קשבגי ישראל היו בשנות נדודיהם במדבר.

כידוע לכם, השמן היה מועט, אך בדרך נס הוא הספיק לשמונה ימים. למנורה שבעה קנים בלבד, ואלו לחנפיה שנוצרה במיחד לכבוד חג החנוכה ישנם תשעה קנים – קנה אחד לכל יום שבו המשיכה המנורה לדלק, וקנה נוסף, גבוה יותר, שמדליק את כל היתר, הלא הוא השמש.

כיצד החליטו על סדר הדלקת הנרות?

בתקופה שלאחר חרבן בית המקדש היו שני תנאים (כנוי לחכמי ישראל): הלל ושמאי. לכל אחד מהם היה בית מדרש ותלמידים משלו. הם למדו תורה ופרשו אותה וקבעו חקים לפיה. בדרך כלל הם לא הסכימו ביניהם. כאשר רצו לקבע מהי הדרך הטובה ביותר להדליק את החנפיה, אמרו בית שמאי: "ביום הראשון מדליקים שמונה – מפאן ואילך פוחת והולך." לעמת זאת אמרו בית הלל: "ביום הראשון מדליקים אחד, מפאן ואילך מוסף והולך."

משימות

1. מהי דרכם של **בית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל** ביחס להדלקת הנרות?
2. על-פי איזו קביעה אנו מדליקים את הנרות כיום?
3. נסו למצוא סיבה הגיונית לכל קביעה. הפעילו את דמיונכם.
4. ציירו חנוכייה דולקת ביומה האחרון לפי בית הלל. ליד כל נר ונר ציינו משהו או מישהו שמעניק לכם אור בחייכם, ואותו אתם מעריכים.
5. לפניכם קטע מתוך אתר האינטרנט **הידברות**, כתבה של אפרת כהן בשם:

"הַחֲנֻכָּה שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לְכַבּוֹת, פְּתִיבָה עַל פִּי, אֶסְפֹּן חֲנֻכָּיִת -

"פִּי מְסַבֵּר שְׂאֶפְשֶׁר לְרְאוֹת דְּרָכָן הַרְבֵּה שְׁנוּיִים שְׁעָבְרוּ עַל עַם יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנִים: "מָה שְׁמַעְנִין הוּא שְׂאֶפְשֶׁר מִמֶּשׁ לְרְאוֹת שְׁבַעְבָּר לְרֹב הַחֲנֻכָּיִת הֵיוּ רַק שְׁתֵּי צוּרוֹת מְסֻרָתִיּוֹת – הָאֶחָת שֶׁל מְנוֹרָה שְׁעוֹמְדָת, בְּדוֹמָה לְמְנוֹרָה שֶׁהִיָּתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְהַשְּׁנִיָּה – חֲנֻכָּיָה עִם דִּפְּוֹן אַחֲרִית. לְעֵתִים שְׁלָבוּ בָּהֶן גַּם צוּרוֹת גְּאוּמְטָרִיּוֹת אוֹ חִיּוֹת כְּמוֹ נְשָׂרִים, אַרְיִוֹת, וְלַפְעָמִים אֶפְלוּ הָאֵיל מֵעֲקֵדָת יְצָחָק. אֲבָל בְּכָל מְקָרָה, הַכְּתוּב 'הַנְּרוֹת הִלְלוּ קִדְּשׁ הַס' (חֵלֶק מִהַתְּפִלָּה שְׂאוֹמְרִים כְּשֶׁמְדַלְּקִים אֶת הַנְּרוֹת) כָּבֵב עַל רֶגֶוּ כְּכֶלֶן. שָׁנִים אַחֲר־כָּדָּ, עִם הָעֲלִיָּה לְאַרְץ וַתְּחַלֵּת הַמִּפְעֵל הַצִּיּוּנִי, הָיָה אֶפְשֶׁר לְרְאוֹת מִמֶּשׁ מֵהַפֶּדָּ – פְּתָאוֹם הַחֲלוֹ לְעַצֵּב חֲנֻכָּיִת עִם מוֹטִיבִים אַחֲרִים לְגַמְרֵי – מִפֶּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲנִיּוֹת, חִלָּים וְסִמְלִים דּוֹמִים שְׂיִצְגוּ אֶת רוּחַ הַתְּקוּפָה."

- א. כיצד החנוכיות המסורתיות היו מעוצבות?
ב. מתי החל שינוי בעיצובן?
ג. עצבו לבדכם או בקבוצה חנוכייה לפי רוח התקופה הנוכחית: משהו ששמעתם בחדשות, ראיתם בטלוויזיה או הושפעתם ממנו. חשבו על רעיון מקורי ומעניין, בעיצוב שלכם התייחסו גם למשמעות החג וגם למשמעויות של מה שבחרתם.

להתיידד עם המילים

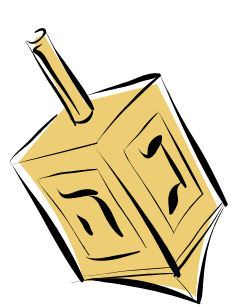
אתם עומדים לקרוא את יצירתו של **נתן אלתרמן**, "זֶה הָיָה או: נֶס גָּדוֹל הָיָה פֶּה". יצירה זו היא שיר סיפורי הקשור לאירוע של מסכת (הצגה) שהוכנה לכבוד החנוכה.

הבה נכיר כמה מהמילים ומהביטויים המופיעים ביצירה.

נסו לפרש את המילים ואת הביטויים המודגשים על-פי ההקשר במשפט.

- א. **הַתְּבִלָּה** – בתחילת השנה קיבלתי תיק-בית-ספר חדש, משום שהתיק הישן התבלה, והרוכסן נקרע.
- ב. **נְפִלָה אֵימָה** – צפיתי בסרט מפחיד, ונפלה עליי אימה, לכן מיהרתי לכבות את הטלוויזיה.
- ג. **לְחַמֵּל** – אמי נוהגת לחמול על חתולים רעבים ברחוב, היא מאכילה אותם מדי יום.
- ד. **הוֹפֵר** – צפינו בסרט בקולנוע, אך השקט הופר כאשר אחד מהצופים צעק בבהלה.
- ה. **מִן הַיְסוּד עַד הַטְּפָחוֹת** – כדי להרכיב את המשחק, קראתי את הוראות ההרכבה מן היסוד ועד הטפחות, אך לא הצלחתי.
- ו. **לְהַתְּפַרֵּק** – אחר הצהריים נסעתי לחוף הים, ושם התפרקדתי בכיסא נוח, והתבוננתי בגלים.

זֶה הִיָּה בַחֲנֻכָּה אוֹ: נֵס גָדוֹל הָיָה פֹה / נתן אלתרמן

וַיִּתְעוֹרְרוּ כָּלֶם
וַיִּרְיֵעוּ בְּקוֹל רָם:
"שִׁתְּק טַפֵּשׁ, אֲמַרְתָּ שְׁטוּת
בְּעֶצְמָךְ אֶתָּה סִמְרָטוּט!
רֵאָה, לֹא פִחְדָּנִים אֲנִיחֵנוּ,
וְלִשְׁמֹחַ לֹא שְׂכַחְנוּ
נִסְדָּר מִשְׁחָק עֲלֵינוּ
דּוֹקָא, דּוֹקָא, לְהַרְגִּינוּ!"

אִז אָמַר הַמְטָאטָא
- נַעֲרָךְ לוֹ חֲגִיגָה
וְנִרְאָה לוֹ, לְשׁוּטָה,
אֵת מִשְׁחָק הַחֲנֻכָּה!

אֲנִכִּי, זָקְנִי נָאָה,
מְטָאטָא אֲנִי! ... עַל כֵּן
בְּרִשׁוֹתֵכֶם, הִיָּה אֶהְיָה
מִתְתַּיְחֵוּ הַזָּקֵן.

וְאֶתָּה הַפְּרִימוּס דַּע,
הַיּוֹדָה תְּהִיָּה אֶתָּה!
קוּם וְצֵא לְמַלְחָמָה
בְּשִׁלְהַבְתֵּיָה חֲמָה!

וְאֶתֶם הַצְּבָרִים,
עֲצִיצֵי הַגְּבוּרִים,
רַק אֶתְּכֶם בְּחַר לְבִי
לְאָחִי הַמַּכְפִּי.
חַדְדוּ אֶת הַקּוֹצִים,
כִּי לְקָרֵב אָנּוּ יוֹצְאִים!

זֶה הִיָּה בַחֲנֻכָּה.
הִילָדִים שָׁכְבוּ לִישׁוֹן,
הַכֶּתֶה הִיָּתָה רִיקָה.
רַק הִבְהֵב עוֹד נֵר רֵאשׁוֹן.
שָׁקֵט, חִשְׁדָּה, אִין אָדָם -
כְּלֵי הַבַּיִת לְבָדָם -
רַעְדוּ כָּלֶם בַּיַּחַד
קָצַת מְקוֹר וְקָצַת מִפְּחַד...

כָּל אֶחָד חָשַׁב לוֹ: מָה?
מָה הָרוּחַ נְהַמָּה?
לְמָה הִרְצָפָה חוֹרְקָת?
מִי זֹחַל אֵלַי מִנְגִּיד?
מִי צַפְצָף? זֶה לֹא צָרְצָר!
הַצְּפִצּוּף כָּל-כָּךְ מוֹזָר!
אוּיָה, מִשְׁהוּ אֵיִם
פֹּה יִקְרָה עַד אוֹר הַיּוֹם.

הַשְׁלַחַן פָּחַד בַּהֲגוֹן
הַכֶּסֶּא לָחַשׁ: "הַצִּילוּ!"
מְטָאטָא בָּלָה מִזָּקֵן...
כְּבָר פָּחַד לְפָחַד אֶפְלוּ...
וַיְבִין אֵלָה - הַכְּלָבֵלֵב
עוֹד מַעֵט וְהִתְעַלֵּף...

עַד אֲשֶׁר הִגִּיעַ קוֹץ -
הַשְּׁעוֹן לְבוֹ אֲמָץ
וְקָרָא בְּקוֹל בְּרָזָל:
מָה זֶה פֹּה, לַעֲזָאזְלִי!!
- זֶה רוֹעֵד וְזֶה מִתוּחַ
- וְלָזֶה יֵשׁ מַצֵּב רוּחַ...
מִי אֶתֶם? כְּבוּדִים
אוֹ סַחְבוֹת וְסִמְרָטוּטִים?!

מי המלך?
מי?
דממה!
על כלם נפלה אימה
וכלם ראשם הניעו:
- אנטיוכוס! לא אני הוא!

המשחק כמעט הופר
כי בלי מלך רע ומר!
אך הפיל פתאום נתקל
בבלבל בקצה החדר,
הרימו אל על חיש קל
וקרא: הכל בסדר!

הבלבל בכה, ילל,
גם נסה לשרט, לנשך,
אך מאמה לא הועיל
- שתק פחדן, עלה ומלך!
התרגז עליו הפיל -
אם לברח תנסה
יקשרוך לכסא!...

כאשר הוכן הכל
יהודה קרא בקול:
- אנטיוכוס הזֶהר,
זעמי כאש בוער,
אם תוסיף עוד להציק
לעירי, לירושלים,
את נבלת גופך אציג
לחיה ולעוף שמים.

אז בכה הכלב: אמא,
מה עשיתי לו לפרימוס?
רק בבלבל קטן אני
ולא מלך יונני!

גם אתה, משפך בכון,
תפקידך הוא מצין,
שב ושפך דמעות פמים
על חרבן ירושלים!

כך הוסיף המטאטא
את התפקידים לתת,
אך סוף סוף הגיע עד
היונים... ופה עמד!

אף אחד אינו חוטף,
כל אחד רוצה לבכות...
כי כלם יודעים היטב -
היונים קבלו מכות...

עד שבין הפסאות
באה החלטה כזאת:
אנו גבורים כפלים,
לנו יש ארבע רגלים,
האנחנו נבהל
מצבאות בני ישראל?
שמאל ימין, ימין ושמאל
להרביץ ולא לחמל!

אז נשאו הקמקומים
אפיהם העקמים
והפסאות הריעו
הי הידד! פילים הגיעו!
מעכשו איש לא יפנוי
עד עולם יחי מלכנו!...

הַכְּלַבֵּלֵב בְּכָה לְשׂוֹא
כִּי פִתְאוּם הִתְחִיל הַקָּרֵב
וּבֵן יָרַע הִתְהַפֵּךְ
הַכֶּסֶּא עַל הַמוֹלָךְ

כָּל הַבַּיִת הִתְמַלֵּא
מִן הַיְסוּד עַד הַטְּפָחוֹת
קוֹל שְׂמִיחָה וְקוֹל יֵלֵל
קוֹל רִנָּה וְגִיחִחוֹת!

יְהוּדָה חָרְבוּ מוֹרִיד
וְגוֹזֵר כְּשֵׁד מִשְׁחַת.
מִתְעוֹפְפֶת הַבְּלוּרִית
וְלוֹהֶטֶת וְרוֹתַחַת...

גַּם הַמְטֵאֵטֵא מְרַעִים...
בְּנֵי אֲתָה גְבוּר אֲמִיץ!
בּוֹאוּ, בּוֹאוּ, בַּחוּרִים,
עַל הַמֶּלֶךְ לְהַרְבִּיץ!
כָּכָה, כָּכָה, הִבּוּ רִוַח,
הַפִּילִים פָּרְצוּ לְטִבַח
עוּרוּ, עוּרוּ, מִי יִפִּיל
מִי יִכְרִיעַ אֶת הַפִּיל?

וַתִּקּוּם עַרְבוּבָה,
מִיָּן בְּלִבּוֹל שְׂפָזָה,
רֹאשׁ בְּרֹאשׁ, יָד בְּיָד,
וְחִזָּה מוֹל חִזָּה!

רַק אֶחָד – הַסְּבִיבוֹן
הַסְּתוּבָב פֶּה וְכָה,
וּבְחֵן כְּנָבוֹן
מִחִנָּה וְלַחֹו...
וְחֵשׁ הַפְּקֵחַ:

מִי הַלֵּילָה יִנְצַח?
אֲחַפָּה נָא עַד הַסּוּף,
אִז אֲדַע לְבַחַר בְּטוֹב!

אֵךְ הִנֵּה, מִחִנָּה
הַיְוִנִים נָס לְאַחוּר...
יְהוּדָה קָרָא: הַיָּדָד,
חֲפֹשׁ לָנוּ, אוֹר וְדָרוֹר!

אִז עָמַד הַסְּבִיבוֹן,
הִתְפָּרַקַד עַל גִּבּוֹ
וְקָרָא: נִצָּחוֹן!
נָס גְּדוֹל הִיָּה פֶה!

משימות

1. מהו האירוע המומחז בשיר?

2. מהם הזמן והמקום ומהי האווירה לקראת ההכנות להצגה? צטטו מתוך השיר.

3. מדוע החליטו הכלים "לערך חגיגה" ולהעלות הצגה?
 א. כי הגיע חג החנוכה ב. כי היה להם משעמם
 ג. כי הם פחדו ד. כי רצו להוכיח לשעון שהם לא פחדנים

4. מיהן הדמויות בשיר? מה תפקידה של כל אחת בהצגה? מדוע נבחרה לתפקיד? השלימו את הטבלה (תוכלו להיעזר במחסן המילים ולהוסיף מילים משלכם).

הדמות	תפקידה בהצגה	הסיבה לבחירתה לתפקיד
	יהודה המכבי	המכשיר עם להבה לוחט ומרתיח כמו הדמות שמלהיבה את היהודים לקום ולצאת למלחמה ביוונים.
צבר (צברים)		
	מקונן (בוכה ומתאבל) על חורבן ירושלים	
	יוונים	
קומקומים		
כלבלב		

מחסן מילים: מַפְבִּים; שׁוֹפֵף מַיִם – דְּמָעוֹת עַל חֶרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם; אֲנִטְיוֹכּוֹס; חֲזָקִים וְחַמוּשִׁים בְּאַרְבַּע רַגְלִים; מִתְתִּיהוּ; בְּעַלֵי אַפִּים עֲקָמִים כְּחֶדֶק; עוֹקְצָנִיִּים וְלֶכֶן עָרוּכִים לְקָרֵב; פְּרִימוֹס; פִּילִים; בְּעַל שְׁעָרוֹת רַבּוֹת וּמְסֻדָּר לְכֹלֵם תַּפְקִידִים; מִשְׁפָּף; כְּסָאוֹת, נִבְחַר לַתַּפְקִיד בְּלֵי שְׂרָצָה; שְׁמוֹ דּוֹמָה לְשֵׁם הַתַּפְקִיד שְׁמִבְצֵעַ.

5. באילו תפקידים התעוררו בעיות, ומדוע ההצגה כמעט בוטלה? נמקו את תשובתכם.

6. מדוע בכה הכלב?

7. תארו את מהלך הקרב על-פי רצף האירועים בשיר. (מצאו תחילה את הפעלים).

8. כיצד מתאר המשורר את המצב ששרר בקרב?
א. עֲרְבוּבָהּ ב. בְּלָבוּל ג. קוֹל רִנָּה וְאַנְחוֹת ד. תְּשׁוּבוֹת א' ו- ב'

9. מדוע, לדעתכם, לא לקח הסביבון תפקיד לעצמו?

10. לאיזה מחנה בחר הסביבון להצטרף? מתי ומדוע?

11. מה דעתכם על התנהגותו של הסביבון? נמקו את דעתכם.

12. כיצד מסתיים השיר?

13. המשורר משתמש בדימוי באמצעות כ' הדימוי. לדוגמה: על המשפך הוטל לשפוך דמעות כמים. מצאו בשיר שלושה דימויים והעתיקו אותם למחברותיכם.

14. בחרו אחד מהסעיפים א', ב'.

א. ציירו אירוע אחד מתוך ההצגה.

ב. ציירו כתבו עלילון (קומיקס) לשיר.

15. שאלו את הורייכם או את סבא וסבתא שלכם מהו המתקן הזה? מתי השתמשו בו ולאיזו מטרה.

